

Sebastian SPINEI

**ORGANIZAREA
PROFESIILOR JURIDICE
LIBERALE**

Universul Juridic

București

-2010-

Editat de **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Copyright © 2010, **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
S.C. Universul Juridic S.R.L.

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOTIT DE SEMNĂTURA ȘI
STAMPILA EDITORULUI, APLICATE PE INTERIORUL
ULTIMEI COPERTE.**

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SPINEI, SEBASTIAN**

**Organizarea profesiilor juridice liberale / Sebastian
Spinei. – București : Universul Juridic, 2010
ISBN 978-973-127-318-1**

34

REDAȚIE: tel./fax: **021.314.93.13**
tel.: **0732.320.665**
e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL telefon: **021.314.93.15; 0733.673.555**
DISTRIBUȚIE: tel./fax: **021.314.93.16**
e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

**COMENZI ON-LINE,
CU REDUCERI DE PÂNĂ LA 15%**

CAPITOLUL I

PRELIMINARII. TERMINOLOGIE. INSTITUȚII JURIDICE ȘI JUDICIARE

1. Poziționarea materiei în sistemul dreptului

Inițiem demersul didactic de față, care își propune realizarea unui examen al sistemului profesiilor juridice liberale din România, cu evocarea uneia din categoriile fundamentale ale dreptului – *norma juridică*.

Aceasta poate fi definită ca fiind regula de conduită socială instituită sau recunoscută de stat, obligatoriu de respectat în raporturile dintre subiectele de drept, sub garanția intervenției, în situația încălcării lor, a forței de constrângere a statului¹.

Norma juridică face parte din chiar conținutul fenomenului social complex care este Dreptul² și produce două categorii de efecte directe asupra materiei care constituie obiectul prezentului studiu. Mai întâi, norma determină sau provoacă intervenția instituțiilor analizate. Pe de altă parte, ea le reglementează acțiunea și organizarea.

¹ I. Santai, *Introducere în studiul dreptului*, Ed. Shock SRL, Sibiu, 1992, p. 43. V., cu privire la *constrângerea socială* ca element definitoriu al normei juridice, și E. Herovanu, *Principiile procedurii judiciare*, Institutul de Arte Grafice „Lupta” N. Stroilă, București, 1932, pp. 2-3.

² Dreptul (drept pozitiv, drept obiectiv) se definește ca ansamblu ori totalitate a normelor juridice în vigoare la un anumit moment – I. Santai, *op. cit.*, p. 25.

Sfera cea mai largă de grupare a normelor juridice o constituie *ramura de drept*, după criteriul obiectului de reglementare¹ sau al relațiilor sociale pe care le guvernează.

Existența, în cadrul unui sistem juridic, a ramurilor de drept distincte denumite drept civil² și drept penal, pe de o parte, drept procesual civil și drept procesual penal, pe de altă parte, are suport și corespondent în practicarea diviziunii normelor juridice în norme de drept material (substanțial) și norme procedurale (de drept procesual, de procedură).

Norma de drept material impune, interzice ori recomandă o anumită conduită, un anumit tip de acțiune, stabilește drepturi și obligații corelative pentru părțile *raporturilor juridice* (raporturi sociale reglementate de norma juridică). Normele de drept material sunt grupate în ramuri de drept privat (drept civil, dreptul familiei, drept comercial, dreptul muncii) sau de drept public (drept constituțional, drept administrativ, drept penal).

Raporturile juridice de drept substanțial se realizează, de regulă, prin îndeplinirea benevolă a obligațiilor ce revin subiecților acestor raporturi.

Ordinea de drept este deci starea normală a societății, aceea în care drepturile subiective sunt respectate datorită forței și autorității lor proprii.

Nesocotirea drepturilor subiective, neîndeplinirea obligațiilor semnifică ori implică încălcarea normei de drept material și poate avea ca efect apariția unui ***litigiu*** între părțile raportului juridic.

În societatea modernă, într-un stat de drept, operează postulatul potrivit căruia *nimănui nu îi este permis să își facă singur dreptate*.

Soluționarea litigiilor prin protejarea ori restabilirea drepturilor subiective sau aplicarea unor remedii supletive ori com-

¹ *Idem*, p. 93.

² Utilizăm aici sensul cel mai larg al noțiunii, echivalent cu cel de „drept privat”.

pensatorii constituie monopolul¹ și sarcina statului, care exercită această funcțiune prin organele sale specializate – *instanțele judecătorești*.

Totalitatea acestora constituie *puterea judecătorească* sau *sistemul judiciar*.

Activitatea de soluționare a litigiilor este reglementată de *normele de drept procesual*.

Dreptul procesual *lato sensu*, numit și drept judiciar sau drept jurisdicțional², cuprinde normele de procedură propriu-zisă, normele de competență și normele de organizare judiciară³.

Procedura propriu-zisă vizează regulile după care se desfășoară un *proces*. Noțiunea de proces desemnează activitatea de soluționare a litigiilor (cauzelor) și de punere în aplicare a dispozițiilor din hotărârile judecătorești și alte titluri executorii. Este cadrul în care se manifestă forța de constrângere a statului.

Date fiind trăsăturile și finalitățile specifice ale fiecărei ramuri de drept substanțial „tutelare”, s-au cristalizat și două mari ramuri de drept procedural:

– dreptul procesual penal stabilește regulile după care se desfășoară procesul penal, care are ca finalitate, atunci când este aleasă săvârșirea unei infracțiuni⁴, verificarea existenței

¹ Instituția arbitrajului privat (Cartea IV, *Despre arbitraj*, art. 340-370³ C. pr. civ.) constituie excepția de la principiul potrivit căruia statul are monopolul administrării justiției.

² A se vedea I. Leș, *Tratat de drept procesual civil*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 12.

³ *Idem*, p. 28. A se vedea și C.H. van Rhee, *Civil Procedure: A European Ius Commune?*, în *European Review of Private Law*, 2000, p. 589 și nota nr. 4. Unii autori afirmă și existența categoriei normelor de executare silită (v. Ion Deleanu, *Tratat de procedură civilă*, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 4).

⁴ Infracțiunea este definită de Codul penal (art. 17 alin. 1) ca fiind fapta care prezintă pericol social (aduce atingere unor valori sociale), săvârșită cu vinovăție și prevăzută de legea penală. V., pentru definițiile oferite de doc-

răspunderii penale, aplicarea unei sancțiuni specifice și, dacă e cazul, despăgubirea celui vătămat.

– dreptul procesual civil are o strânsă legătură cu dreptul privat. El reglementează procedura de soluționare a litigiilor civile, comerciale și de dreptul familiei. El este dreptul procedural comun în litigiile de dreptul muncii, de drept administrativ, funciar, fiscal etc.¹

Regulile de *competență* stabilesc atribuțiile organelor judiciare în raport cu alte organe cu atribuții jurisdicționale și realizează o delimitare a sarcinilor în interiorul sistemului instanțelor.

Organizarea judiciară include reglementarea și studiul structurii sistemului instanțelor, al statutului magistraților, dar și, într-un sens larg, al unor organe, instituții și ordine profesionale conexe cu sistemul instanțelor (Consiliul Superior al Magistraturii, Ministerul Public, auxiliarii și partenerii justiției constituiți în corpuri de profesii liberale etc.).

2. Terminologie

Noțiunea de *justiție* (din lat. *justitia*, care derivă din *justus* – legal, drept, corect, și *jus* – drept, lege²) are mai multe semnificații.

trină și alte considerații, C. Butiuc, *Manual de drept penal: partea generală*, Ed. Universității Lucian Blaga, Sibiu, 2006, pp. 68-69. A se vedea și M. Bădilă, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, Ed. Altip, Alba Iulia, 2006, pp. 5-6. Vinovăția penală reprezintă atitudinea de conștiință și voință a autorului față de infracțiunea săvârșită (v. și C. Butiuc, *op. cit.*, p. 96). Vinovăția penală cunoaște forma intenției și culpei (*stricto sensu*). Vinovăția este și element constitutiv al delictului civil ori al contravenției din dreptul administrativ.

¹ Procedurile administrative, fiscale, comerciale, de dreptul muncii etc., sunt proceduri speciale în raport cu procedura civilă.

² Websters New Dictionary on PowerCD, Zane Publishing, Inc., Dallas, Texas, 1995.

Sensul ei primordial și determinant este acela de dreptate ori echitate. Apoi, ea desemnează și totalitatea instanțelor judecătorești ori totalitatea instituțiilor judiciare dintr-un anumit stat (precum în sintagmele *Justiția română* sau *sistem de justiție*). În fine, prin noțiunea în discuție se înțelege și acea funcțiune sau formă fundamentală de activitate a statului constând în soluționarea litigiilor (în acest sens, justiția se materializează în activitatea desfășurată de instanțele judecătorești și celelalte organe de jurisdicție)¹.

Termenul *jurisdicție* (cu etimonul în lat. *jurisdiction* – administrarea legii, din *jus*, *juris* și *dictio* – vorbire, *dicere* – a spune²) are un sens comun, acela de autoritate ori putere în general, și mai multe sensuri specializate:

a. acela de funcție de administrare a justiției ori de autoritate ori putere legală de a examina și decide într-o cauză, respectiv asupra unui conflict ivit între subiecte de drept (funcțiunea jurisdicțională semnifică deci puterea/datoria de *a spune dreptul* – de a soluționa litigiilor);

b. instanță, categorie de instanțe sau sistemul instanțelor;

c. competență (sfera de acțiune ori raza teritorială a unei autorități)³.

Noțiunea *judiciar* (din lat. *judiciarius*, derivat din *judicium* – hotărâre, instanță), utilizată în expresii precum organizare judiciară, sistem judiciar, instituții judiciare etc., semnifică administrarea justiției ori ceea ce se referă la această activitate⁴.

¹ Mircea N. Costin, în M. N. Costin, I. Leș, Mircea Ștefan Minea, Călin M. Costin, Sebastian Spinei, *Dicționar de procedură civilă*, Ed. Hamangiu, București, 2007, p. 547. A se vedea și V. M. Ciobanu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, Ed. Național, București, 1997, pp. 10-11.

² Websters Dictionary.

³ *Dicționar ...*, p. 545.

⁴ Roger Perrot, *Institutions judiciaires*, Editions Montchrestien, Paris, 2008, p. 4.

Procesul poate fi definit ca fiind cadrul formal în care se soluționează un diferend între două sau mai multe persoane, care implică o activitate complexă realizată de instanța de judecată, părți și alți participanți, între care se stabilesc raporturi juridice specifice, în scopul realizării sau stabilirii drepturilor și intereselor încălcate sau contestate ori a compensării prejudiciilor produse (proces civil) sau în scopul stabilirii vinovăției unei persoane acuzate că a săvârșit o infracțiune și aplicării unei sancțiuni – în principiu, privative de libertate (proces penal).

3. Justiția ca funcție a statului și serviciu public

Principiul separației puterilor în stat¹, principiu fondator și fundamental al societăților moderne, proclamat și în Constituția României², a cunoscut de-a lungul timpului amendamente și nuanțări³.

Una din modificările de substanță ale conținutului conceptului ni se pare a fi deplasarea de ordin axiologic dinspre ideea de putere spre aceea de sarcină ori funcțiune a statului⁴.

În societățile moderne, justiția este o funcție fundamentală a statului, iar administrarea ei reprezintă unul din atributele esențiale ale suveranității.

¹ Principiul a fost conceptualizat de Locke și Montesquieu și practicat pentru prima dată în ordinea constituțională instituită de SUA și Franța în sec. XVIII.

² Art. 1 alin. 4: Statul se organizează potrivit principiului separației și echilibrului puterilor – legislativă, executivă și judecătorească – în cadrul democrației constituționale.

³ V. M. Ciobanu, *op. cit.*, p. 12.

⁴ *Idem*, 13. A se vedea și I. Leș, *Instituții judiciare contemporane*, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 2, 30; Bianca Selejan-Guțan, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. II, Ed. Universității Lucian Blaga, Sibiu, 2005, p. 18; Giorgio del Vecchio, *Lecții de filosofia dreptului*, Ed. Europa Nova, f.a., p. 279; E. Herovanu, *op. cit.*, p. 24.

Principiul potrivit căruia statul, în mod exclusiv, e îndrituit să exercite funcția jurisdicțională (principiul monopolului asupra administrării justiției¹) generează corolarul potrivit căruia el, respectiv organele sale specializate, au și datoria de a îndeplini justiția.

Datoria și funcțiunea de administrare a justiției² implică organizarea unui serviciu public, a unor structuri apte să realizeze activitatea jurisdicțională.

Un atare serviciu public trebuie organizat pe baza unor principii proprii, funcționale și autonome.

4. Elemente de drept judiciar³

4.1. PRINCIPII JUDICIARE⁴

1. Principiul separației puterilor în stat a generat o serie de principii derivate ori principii-garanții, care au în vedere raporturile dintre justiție și factorii exteriori acesteia.

4.1.1. Autonomia justiției semnifică realizarea funcției jurisdicționale fără ingerințe externe. Principiul se referă la re-

¹ I. Leș, *Instituții ...*, p. 31.

² V., pentru distincția între funcția jurisdicțională (categorie-gen; poate fi exercitată, în baza unor dispoziții legale speciale, și de alte autorități decât instanțele judecătorești) și cea judiciară (categorie-specie; jurisdicția de ordin judiciar este exercitată de instanțele judecătorești) – I. Leș, *Instituții ...*, p. 6.

³ Noțiunea de drept judiciar, larg utilizată în dreptul occidental (francez, spaniol etc.), are același conținut ca și noțiunea de drept procesual civil *lato sensu*, amintită anterior – v. *supra*, Secțiunea 1 „Poziționarea materiei în sistemul dreptului” a Capitolului I, respectiv include procedura, organizarea judiciară și executarea silită.

⁴ V., pentru o analiză exhaustivă a principiilor organizării judiciare, I. Leș, *Instituții ...*, pp. 30-76, V. M. Ciobanu, *op. cit.*, pp. 42-52.

lațiile dintre „puterile” sau autoritățile publice și este pus în operă printr-o riguroasă delimitare a atribuțiilor ce revin legislativului, executivului și autorității judecătorești.

Independența judecătorilor implică soluționarea litigiilor fără nici o imixtiune din partea vreunei autorități sau persoane¹ și se referă la poziția magistraților în cadrul activității de judecată pe care aceștia o îndeplinesc în mod concret. Judecătorii nu sunt subordonați în nici un fel față de reprezentanții altor autorități publice, deținătorii de demnități politice ori administrative, magistrații care exercită funcții de conducere ori care fac parte din instanțe superioare ori din autoguvernarea magistraturii.

Independența judecătorilor trebuie să genereze ori să permită **imparțialitate**, adică neutralitate față de poziția și interesele părților litigante.

4.1.2. Accesul liber la justiție constituie un principiu fundamental al organizării oricărui sistem judiciar democratic. Acesta are în vedere raportul dintre membrii societății și serviciul public al justiției, care trebuie organizat de stat. El este consacrat de o serie de norme internaționale, precum art. 8 din Declarația Universală a Drepturilor Omului („*Orice persoană are dreptul să se adreseze în mod efectiv instanțelor judiciare competente împotriva actelor care violează drepturile fundamentale ce îi sunt recunoscute prin constituție sau prin lege*”) și art. 6 alin. 1 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale („*Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter*

¹ Art. 124 alin. 3 din Constituția României: *Judecătorii sunt independenți și se supun numai legii.*

civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa”).

În România, principiul este prevăzut în art. 21 din Constituție („Orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime. Nici o lege nu poate îngreuna exercitarea acestui drept”).¹

Accesul liber la justiție implică în primul rând existența unor structuri judiciare corespunzătoare.

Pe de altă parte, accesul liber la justiție presupune și exercitarea drepturilor procedurale subsecvente potrivit cu scopul lor socialmente acceptat. Exercitarea cu rea-credință a dreptului la acțiune poate atrage după sine obligarea părții la plata unei amenzi civile sau obligarea la plata cheltuielilor de judecată a celui care a promovat o acțiune temerară.

4.1.3. Constituirea instanțelor judecătorești într-un sistem ierarhic

Orice sistem judiciar este constituit dintr-o multitudine de instanțe.

Unul dintre principiile de tehnică de organizare a sistemului judiciar este și acela al așezării instanțelor judecătorești într-o formulă piramidală, ierarhică.

Rațiunea acestei modalități de configurare este faptul că fiecarei categorii de instanțe i-au fost rezervate funcțiuni și atribuții specifice, determinate de structura procesului.

A. Structura procesului și a sistemului instanțelor judecătorești

Sistemul clasic al procesului, indiferent de natura sa, este acela care cunoaște două faze majore ale judecății: judecata în

¹ Principiul este redat și de art. 6 din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, care reproduce textul constituțional.

fond (în primă instanță), în care se pronunță o primă hotărâre în cauza dedusă justiției, și judecata în căile de atac (în faza controlului judiciar), în care o instanță superioară ierarhic¹ cenzurează hotărârea pronunțată de instanțele inferioare (o modifică ori o desființează).

Dintre formele variate de căi de atac imaginate în diverse sisteme juridice, amintim doar două, cele mai uzitate:

– apelul, prin intermediul căruia instanța superioară celei care a pronunțat hotărârea atacată poate reexamina cauza în întregul ei, verificând atât criticile de nelegalitate² cât și pe cele de netemeinicie³;

– recursul, în cadrul căruia instanța superioară (de regulă, instanța supremă⁴) cenzurează doar aspectele de nelegalitate ale hotărârilor.

Judecata în fond și judecata în apel sunt expresiile procesuale ale realizării principiului dublului grad de jurisdicție⁵.

Funcțiunile pe care diversele categorii de instanțe sunt chemate să le exercite în proces determină diferențierea și poziționarea lor în sistemul judiciar.

¹ Există și căi de atac soluționate de aceeași instanță care a pronunțat hotărârea atacată (căi de atac de retractare) – revizuirea, contestația în anulare.

² Legalitatea este calitatea hotărârii de a respecta întocmai textele de lege incidente în cauză. O hotărâre nelegală este una neconformă cu prescripțiile legii.

³ Temeinicia semnifică faptul că în hotărâre a fost corect reținută starea de fapt (faptele cauzei).

⁴ În sistemul Casației, practicat în mare parte din sistemele juridice romanice (denumite și continentale sau civiliste).

⁵ Principiu clasic, procedural și de organizare judiciară, care reclamă judecarea sub toate aspectele a aceleiași cauze, în mod succesiv, de către două instanțe diferite dar având puteri jurisdicționale identice, ultima instanță fiind superioară ierarhic celei dintâi. A se vedea I. Leș, *Instituții ...*, pp. 52-59; *Tratat ...*, p. 636, S. Spinei, *Recursul în procesul civil*, Ed. Hamangiu, București, 2008, pp. 40-41.

Instanțele din sistemul judiciar român actual sunt judecătoriile, tribunalele, curțile de apel și Înalta Curte de Casație și Justiție.

Judecătoriile au plenitudine de jurisdicție (de competență) în materie de judecată în primă instanță¹. Ele exercită și controlul judecătoresc asupra actelor administrative jurisdicționale². Un număr de judecătorii stabilit de lege³ funcționează în fiecare județ și în municipiul București⁴, în întreaga țară existând un număr total de peste 180 de judecătorii.

Tribunalele au o competență funcțională (*ratione officii*) mixtă, ele judecând cauze atât în primă instanță cât și în apel și recurs⁵. În fiecare județ (în localitatea reședință de județ) și în municipiul București funcționează câte un tribunal.

• *Potrivit art. 36 alin. 3 din Legea nr. 304/2004, în cadrul tribunalelor funcționează secții sau, după caz, complete specializate pentru cauze civile, cauze penale, cauze comerciale, cauze cu minori și de familie, cauze de contencios administrativ și fiscal, cauze privind conflicte de muncă și asigurări sociale, precum și, în raport cu natura și numărul cauzelor, secții maritime și fluviale sau pentru alte materii.*

• *Tribunalele specializate. În domeniile prevăzute de art. 36 alin. 3 se pot înființa tribunale specializate⁶.*

¹ Art. 1 C. pr. civ., art. 25 C. pr. pen.

² Art. 1 C. pr. civ.

³ Anexa nr. 1A (*Judecătoriile, Parchetele și localitățile de reședință ale acestora*) din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară.

⁴ Organizarea instanțelor urmează, în mod tradițional, formulele de organizare administrativ teritorială.

⁵ Art. 2 C. pr. civ., art. 27 C. pr. pen.

⁶ Art. 37 alin. 1 din Legea nr. 304/2004.

Curțile de apel au și ele, în prezent, ca și tribunalele, o competență mixtă, soluționând atât cereri introductive de instanță cât și apeluri și recursuri¹. Fiecare curte de apel funcționează într-o circumscripție care cuprinde mai multe tribunale². În prezent funcționează 15 curți de apel, ce includ în circumscripția lor două până la șase tribunale.

• *În cadrul curților de apel funcționează secții sau, după caz, complete specializate pentru cauze civile, cauze penale, cauze comerciale, cauze cu minori și de familie, cauze de contencios administrativ și fiscal, cauze privind conflicte de muncă și asigurări sociale, precum și, în raport cu natura și numărul cauzelor, secții maritime și fluviale sau pentru alte materii.*

Înalta Curte de Casație și Justiție se află în vârful ierarhiei judiciare, este instanța supremă în România, unica de acest gen, și are sediul în capitala țării.

• *Instanța supremă este organizată în patru secții: Secția civilă și de proprietate intelectuală, Secția penală, Secția comercială, Secția de contencios administrativ și fiscal. De asemenea, Înalta Curte de Casație și Justiție își desfășoară activitatea, în condițiile determinate de lege, și prin alte formațiuni – Secțiile Unite și un complet format din 9 judecători.*

Una din funcțiile definitorii ale Curților de Casație este aceea de a asigura o jurisprudență unitară³.

¹ Art. 3 C. pr. civ., art. 28¹ C. pr. pen.

² Numărul curților de apel și reședințele acestora sunt prevăzute în anexa nr. 1C la Legea nr. 304/2004, iar situația tribunalelor în anexa nr. 1B.

³ A se vedea S. Spinei, *op. cit.*, p. 325.

În acest scop, instanței supreme din România i-a fost încredințată competența de soluționare a recursului în interesul legii¹ și, în anumite materii, a recursului. Ea mai deține competență jurisdicțională și în alte domenii.

• *Secția civilă și de proprietate intelectuală, Secția penală, Secția comercială și Secția de contencios administrativ și fiscal ale Înaltei Curți de Casație și Justiție judecă recursurile împotriva hotărârilor pronunțate de curțile de apel și a altor hotărâri, în cazurile prevăzute de lege*².

*Secția penală a instanței supreme judecă: a) în primă instanță, procesele și cererile date prin lege în competența de primă instanță a Înaltei Curți de Casație și Justiție*³; b) *recursurile, în condițiile prevăzute de lege*⁴.

*Completul de 9 judecători soluționează recursurile și cererile în cauzele judecate în primă instanță de Secția penală a Înaltei Curți de Casație și Justiție*⁵.

*Instanța supremă se constituie în Secțiile Unite pentru: a) judecarea recursurilor în interesul legii; b) soluționarea sesizărilor privind schimbarea jurisprudenței Înaltei Curți de Casație și Justiție; c) sesizarea Curții Constituționale pentru controlul constituționalității legilor înainte de promulgare*⁶.

• *Instanțele militare. Trebuie precizat că în cadrul sistemului judiciar român mai există și categoria instan-*

¹ V., pentru detalii relativ la această cale de atac, I. Leș, *Tratat ...*, pp. 765-774; S. Spinei, *op. cit.*, pp. 292-293, 307-311.

² Art. 21 din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară.

³ V. art. 29 pct. 1 C. pr. pen.

⁴ Art. 22 din Legea nr. 304/2004.

⁵ Art. 24 din Legea nr. 304/2004.

⁶ Art. 25 din Legea nr. 304/2004.

țelor militare, din care fac parte¹: a) tribunale militare; b) Tribunalul Militar Teritorial București; c) Curtea Militară de Apel București.

La nivelul fostei Curți Supreme de Justiție a fost organizată și o secție militară, care a fost însă desființată în ultimii ani.

Instanțele militare judecă procese penale în care inculpații au calitatea de militari².

B. Caracterul ierarhiei judiciare

Expunerea sumară a competențelor funcționale ale diverselor instanțe conduce la concluzia existenței unei ierarhii judiciare.

Trebuie însă remarcat faptul că acest tip de ierarhie are un caracter particular.

Actul de justiție este guvernat de principiul independenței și autonomiei, conceptul de subordonare neputând găsi câmp de aplicare în acest domeniu.

Ierarhia judiciară este fundamental diferită de cea existentă, spre exemplu, în domeniul administrației publice. Funcționarul administrativ nu este, în ultimă analiză, absolut liber în privința luării unei decizii, căci el trebuie să dea socoteală superiorului său pentru modul în care a acționat.

Judecătorul nu se află într-o asemenea situație, el fiind, dimpotrivă, total independent în pronunțarea deciziei sale. El nu are un superior față de care să răspundă sau să dea explicații pentru decizia adoptată într-un proces³.

Singurele instrumente de exercitare a ierarhiei judiciare sunt căile de atac prin care o instanță superioară remediază greșelile din hotărârea instanței aflate pe o poziție inferioară.

¹ Art. 56 din Legea nr. 304/2004

² V., pentru amănunte, I. Leș, *Instituții ...*, pp. 86-91. V. și art. 26, 28, 28² C. pr. pen.

³ *Idem*, p. 63.

O formă specială de ierarhie judiciară este cea exercitată de Consiliul Superior al Magistraturii¹.

4.2. INSTITUȚII PROCEDURALE

Participanții la proces sunt autoritățile și persoanele implicate în activitatea de judecată.

Instanța de judecată și părțile sunt participanți sau subiecți procesuali indispensabili, căci în absența lor nu este posibilă activitatea judiciară².

Ministerul Public³, în funcție de natura litigiului, poate sau este obligat să participe la activitatea procesuală.

Există și alte categorii de participanți: terțele persoane⁴, martori, experți, interpreți etc.

Părțile sunt subiecții între care se leagă raportul juridic procesual, persoanele între care s-a născut litigiul supus judecării instanței⁵.

În procesul civil, persoana care solicită protecția instanței pentru apărarea unui drept sau interes legitim (subiectul activ) poartă denumirea de *reclamant*. Persoana chemată să răspundă pentru pretinsa încălcare a dreptului (subiectul pasiv) se numește *pârât*.

¹ V. *infra*, Subsecțiunea 4.3. „*Instituții ale autorității judecătorești*” a Capitolului I.

² I. Leș, *Tratat ...*, p. 60.

³ V. *infra*, Subsecțiunea 4.3. „*Instituții ale autorității judecătorești*” a Capitolului I.

⁴ În procesul civil. V. Ioan Leș, *Tratat ...*, p. 123 și urm.

⁵ Sau „subiecții procesuali ale căror interese contrarii se confruntă în litigiul dedus judecării” (N. Volonciu, *Tratat de procedură penală*, vol. I, Ed. Paideia, București, 1997, p. 174).

În procesul penal, părțile sunt *inculpatul*¹ (persoana acuzată că a săvârșit o infracțiune²), *partea vătămată* (persoana care a suferit prin fapta penală o vătămare fizică, morală sau materială), *partea civilă* (persoana vătămată care exercită acțiunea civilă în cadrul procesului penal), *partea responsabilă civilmente* (persoana chemată în procesul penal să răspundă, potrivit legii civile, pentru pagubele provocate prin fapta învinuitului sau inculpatului)³.

Acțiunea în justiție reprezintă un instrument complex de natură procesuală, pe care legea îl pune la dispoziția persoanelor interesate sau organelor abilitate pentru ca acestea să obțină protecția sau reparația judiciară organizată de stat⁴.

În conținutul acțiunii sunt incluse:

– mijloacele de sesizare a instanței (în procesul civil, *cereștea de chemare în judecată*⁵ – actul de investire comun, *plângerea* ori *contestația* – acte de investire specifice anumitor materii, precum cea contravențională; în procesul penal, *rechiștorul* procurorului sau *plângerea* părții);

– toate celelalte mijloace formale prevăzute de legea procesuală pentru apărarea drepturilor și intereselor recunoscute de ordinea de drept⁶ (formularea de cereri subsecvente sau prealabile cererii de chemare în judecată, propunerea și administrarea de probe, invocarea de apărări și excepții, declararea căilor de atac, executarea silită a hotărârii etc.).

Reprezentarea este posibilitatea pentru părțile din proces de a sta în judecată nu personal, ci printr-un împuternicit (man-

¹ Codul mai folosește termenii *făptuitor* sau *învinuit*, corespunzători unor stadii ale procesului penal (v. N. Volonciu, *op. cit.*, vol. I, p. 179).

² V. *supra*, p. 7, nota nr. 4.

³ Art. 24 C. pr. pen.

⁴ *Jus persequendi in iudicio quod sibi debetur*.

⁵ În limbaj juridic comun, termenul de „acțiune” mai este folosit pentru a desemna însăși cererea de chemare în judecată.

⁶ E. Herovanu, *apud* I. Leș, *Tratat ...*, p. 182.

datar) care să îndeplinească actele de procedură în numele și pentru partea care l-a delegat¹.

Hotărârea judecătorească reprezintă actul juridic² final și de dispoziție al instanței de judecată, prin care aceasta soluționează litigiul³ dintre părți, respectiv admite sau respinge acțiunea. Acest act de procedură⁴, care constituie rezultatul activității judiciare (*quod judex sentit*), este cel mai important act al justiției.

4.3. INSTITUȚII ALE AUTORITĂȚII JUDECĂTOREȘTI

Doctrina⁵ distinge între conceptul de putere judecătorească (care include doar instanțele judecătorești) și conceptul mai larg de autoritate judecătorească, în sfera căruia intră, pe lângă instanțele judecătorești, și alte autorități ori instituții cu atribuțiuni conexe activității de îndeplinire a justiției, sumar analizate în rândurile imediat următoare.

*Ministerul Justiției*⁶ este organul de specialitate al administrației publice centrale, cu personalitate juridică, în subordinea

¹ Definiția prezentată acoperă așa numita reprezentare convențională. Procedura mai cunoaște și reprezentarea legală sau obligatorie – a persoanelor fizice lipsite de capacitate de exercițiu de către părinți, tutore sau curator, a persoanelor juridice de către organele lor de conducere.

² V., pentru definiția actului juridic și sensurile noțiunii, O. Ungureanu, *Drept civil. Introducere*, Ed. C.H. Beck, București, 2007, pp. 136-137.

³ Trebuie precizat faptul că fiecare din instanțele care, potrivit principiului ierarhiei judiciare, pot examina succesiv un litigiu, pronunță câte o hotărâre. Hotărârea primei instanțe poate fi păstrată, schimbată sau anulată prin hotărârea instanței de apel. La rândul ei, această din urmă hotărâre poate fi păstrată, modificată ori casată prin hotărârea instanței de recurs. Hotărârea pronunțată de prima instanță (instanța de fond) se numește *sentință*, iar hotărârile pronunțate de instanțele de apel și recurs se numesc *decizii*.

⁴ V., pentru definiția actului de procedură, I. Leș, *Tratat ...*, p. 293.

⁵ A se vedea B. Selejan-Guțan, *op. cit.*, p. 157.

⁶ Organizarea și funcționarea Ministerului Justiției este reglementată prin H.G. nr. 83/2005 (M. Of. nr. 132 din 11 februarie 2005), modificată și

Guvernului, care asigură elaborarea, coordonarea și aplicarea strategiei și a programului de guvernare în vederea bunei funcționări a justiției ca serviciu public și veghează la stricta aplicare a legii, în conformitate cu principiile democratice ale statului de drept.

Statul este obligat să asigure sediile și celelalte mijloace materiale și financiare necesare pentru buna funcționare a activității instanțelor și parchetelor¹. Ministerul Justiției este instituția statului care trebuie să se implice în asigurarea condițiilor necesare pentru buna administrare a justiției ca serviciu public.

Ministerul Justiției îndeplinește următoarele funcții: a) elaborează strategia de fundamentare și elaborare a programului de guvernare în domeniul justiției;

b) de reglementare și sinteză (realizarea cadrului normativ și instituțional necesar pentru organizarea și funcționarea întregului sistem al justiției);

c) de reprezentare (se asigură, în numele statului sau al Guvernului României, reprezentarea pe plan intern și extern în domeniul său de activitate);

d) de autoritate centrală română în domeniul cooperării și asistenței judiciare internaționale, potrivit tratatelor internaționale la care România este parte;

e) de autoritate de stat (se asigură coordonarea și controlul aplicării unitare și respectării reglementărilor legale privind organizarea și funcționarea instituțiilor și unităților care își desfășoară activitatea sub autoritatea, în administrarea sau în subordinea sa);

completată prin: H.G. nr. 1125/2005 (M. Of. nr. 891 din 5 octombrie 2005); H.G. nr. 376/2006 (M. Of. nr. 296 din 3 aprilie 2006); H.G. nr. 384/2007 (M. Of. nr. 282 din 27 aprilie 2007). Prin O.U.G. nr. 221 din 23 decembrie 2008, publicată în M. Of. nr. 882 din 24 decembrie 2008 s-a dispus reorganizarea unor ministere. Art. 12 al actului normativ menționat dispune înființarea *Ministerului Justiției și Libertăților Cetățenești* prin reorganizarea Ministerului Justiției.

¹ Art. 138 din Legea nr. 304/2004.